

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VILH. LORENZEN

SCT. PEDERS KIRKEPLADS

UDGIVET AF TURISTFORENINGEN FOR NÆSTVED

1946

VILH. LORENZEN

SCT. PEDERS KIRKEPLADS

TEGNINGER AF ERIK LIND

UDGIVET AF
TURISTFORENINGEN FOR NÆSTVED OG OMEGN

1946

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskernes Bibliotek

HVOR er den ikke ejendommelig og særpræget! Den er det først og fremmest, fordi der midt paa den ligger en saa bred og høj, saa levende og kraftig Kirkebygning, der ganske behersker den ikke altfor store Plads. Men denne er mærkelig, ogsaa fordi den randes af en i flere Henseender interessant Bebyggelse, der i sin brogede Mangfoldighed, med Huse af højst forskellig Byggemaade og højst forskellig Tilblivelsestid, taler til os i mange Tunger. Kun faa Pladser i danske Købstæder — om overhovedet nogen — har nu en Randbebyggelse, der veltalende spænder over saa langt et Tidsrum af en Bys Liv og Tilværelse fra 15. Aarhundrede til Nutiden — ialt over henved 500 Aar. Og ser man paa Kirken, da har den med sine ældste Dele fra ca. 1250 været Vidne til alt, hvad siden da af Godt og Ondt er hændet

de Næstved Borgere. Den har oplevet det fra Tiden omkring Valdemar Sejrs Død at regne — 700 Aar!

Men ældre endnu er selve Pladsen, født og blevet til i Tilknytning til den Alfarvej, det Hærstræde, den Adelgade, der fra ældgammel Tid er løbet hen over Stedet.

Næstved — allerede 1140, i Kong Erik Lams Dage, omtalt som Torveby — har dannet sig ved Bropasset over Susaaen. Henimod det stiled Veje sydfra, og lykkeligt sluppet over Aaen, spaltede de sig i to Hovedlinier — Nordpaa over Brogade, Kindhestegade og Ringstedgade, og Øst paa ad „Byens Hærstræde“, Lille Brostræde, nu Farvergade, videre gennem Købmændenes Gade (nu Købmagergade), „Kongens Hærstræde“ (nu Riddergade) — Østergade.

Ved dette Hærstræde, og midt i den daværende Bebyggelse, rejste sig tidligt den første til St. Peder indviede *Kirke*, om hvilken dog intet vides, udover at den maa have ligget paa den nuværende Pederskirkes Plads omgivet af sin Kirkegaard, der alt da maa have lagt Beslag paa Størstedelen af det, der nu er Kirkepladsen. Derved blev Færdselen ad det gamle Hærstræde

fra Udløbet af Farvergade tvungen Vesten, Norden og Østen udenom Kirkegaarden og til Indløbet til Købmagergade. Og Nord for Kirken skete en ikke ualmindelig Udvidelse af et Hærstræde til et *Torv*, kaldet Akseltorv — fordi Bønderne kom agende dertil pr. Vognaksel — og som alt ved 1140 havde givet Næstved Plads i den dengang endnu ret lille, men fornemme Kres af tættere Bebyggelser, der kunde smykke sig med Benævnelsen Købstad. Thi det var Retten til at holde Torv — Købestævne — der løftede Næstved op over Landsbyernes store skerneløse Masse og gav Bebyggelsen ved Aaen de store Udviklingsmuligheder. At Næstved tidligt kom under det nære Benediktinerkloster, Skovkloster, nu Herlufsholm, var næppe til Byens Skade. Det bekræftes ogsaa her, at „under Krumstaven var det godt at bo“.

Der er Træk, der tyder paa, at Torveområdet, Nord eller Nordvest for Kirken, fra første Færd har været større i Udstrækning, end det senere er blevet. Ved Indhugget umiddelbart Vest for det gamle Torvestræde, nu Kirkestræde, taler adskilligt for at Forpartiet af det gamle middelalderlige Raadhus ikke fandtes til at be-

gynde med. Det smalle Stræde førte herfra mod Nord, op forbi det 1240 stiftede Graabrødre-kloster, hvis Bygninger rejste sig umiddelbart bag Kirkepladsens nordre Husrække.

At Torv dannede sig ved Kirke, er noget højst almindeligt ved Middelalderens Købstæder — ogsaa de danske, og at Torvefred og Kirkefred faldt sammen, var den praktiske Følge deraf.

St. Peders Kirkeplads var et kirkeligt, merkantilt Centrum for Næstved By — og dette ændredes ikke, fordi der i Middelalderens Løb længere mod Øst byggedes en ny Kirke, St. Mortens, da Stadens Udvidelse til den Side krævede et nyt Sogn, ej heller fordi der fremstod en ny Torvedannelse, Hjultorvet. Men St. Peders Kirkeplads var tillige noget andet og mere. Den var Byens retslige Centrum. I en Krog af Torvet, ved Hellig Trefoldighedsgades, nu Vinhusgades Udløb, var *Tingpladsen*, hvor Retten plejedes efter den for Næstved gældende Byret. Her „inden 4 Stokke“ paa 4 Planker, lagt over 4 Træ- eller Stenpæle sad de 12 Tingmænd — Nævninger — og fældede deres Kendelser under Ledelse af Byfogeden, medens Byskriveren førte Retsprotokollen. Udenfor Tingstokkene trængtes

Almuen, Hoved ved Hoved. Haardføre har disse Mennesker været. Vinter og Sommer, Foraar og Efteraar, i alskens Vejr, sad og stod de Næstvedborgere her paa Tingdagene. Maaske har ogsaa i Næstved, som andetsteds et usselt Skur — et „Tingskjul“ rejst sig over Tingstokkene som ringe Ly og Læ for Storm og Regn.

En uhyggelig Ting havde fra gammel Tid Plads i Nærheden af Tinget — Kagen med den opmurede eller tømrede Forhøjning til Anbringelse af Halsjern og Gabestok; Galgen stod andetsteds.

Hvor tidligt Næstved fik et *Raadhus*, hvor Borgmestre og Raadmænd kunde samles, vides ikke. I de ældste Tider har de formentlig mødtes i et privat Hjem. Første Gang et Raadhus i Næstved omtales er 1414, i Erik af Pommerns Dage, og at det fik sin Plads paa Torvet og i umiddelbar Nærhed af Tingstedet, var kun naturligt. Ældste, bagerste Del af det ærværdige Næstvedraadhus er dog betydeligt yngre; det stammer fra Midten af 15. Aarhundrede. Med Opførelsen af Raadhuset flyttede Tinget hen foran dette, og dette Stykke af Gaden ud derfor fik Navn af Raadhusstræde.

For Næstved, der laa under Krumstaven, maatte Reformationen virke revolutionært — ogsaa rent borgerligt set. Ganske vist havde Kongen fra sidst i 15. Aarhundrede grebet ret stærkt ind i Klosterets Rettigheder over Staden, men først nu kom den helt ind under Kronen under Tilsyn af nærmeste Lensmand. Men Byen trivedes fortsat ogsaa under Septeret, navnlig saa længe de gode Tider holdt sig — til ca. 1630. Et Vidnesbyrd derom er ogsaa Nødvendigheden af et nyt og større Torv, det nye Axeltorv paa det nedlagte Graabrødreklosters Grund. Det blev anlagt i 1550'erne. Og selv i de for vore Købstæder ringere Tider, fra c. 1630 og helt til Slutningen af 18. Aarh., stod Næstved sig saa nogenlunde som en af Sjællands anselige Byer.

Det tidligere Torv brugtes næppe mere i den store Stil efter det nye Axeltorvs Oprettelse, og Bytinget blev paa et eller andet Tidspunkt flyttede andetsteds hen; men ogsaa andet skete; den intime Forbindelse mellem Torv og Kirke var det forbi med allerede med Katholicismens Fald, og ved Midten af 16. Aarhundrede var den tidligere saa uløselige Forbindelse: Torv, Kirke, Ting sprængt. En i Middelalderens Dage

saa naturlig og harmonisk Treklang var hørt op at tone. Raadhuset holdt dog Stand som Sæde for Kommunestyret endnu i lange Tider, til det for knap 100 Aar siden afløstes af det nye Raadhus paa Hjultorvet.

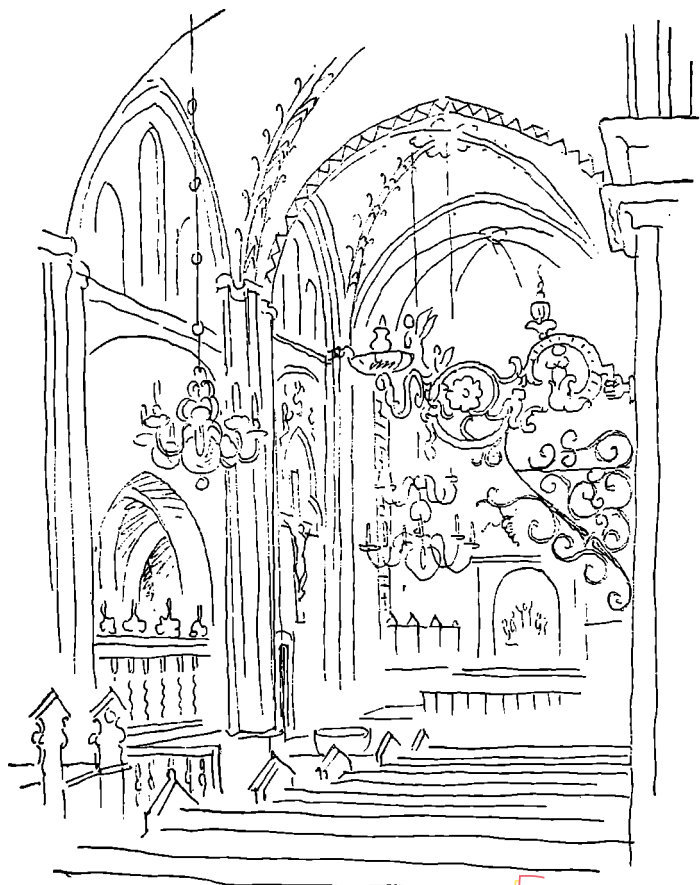
Tilbage var Kirkepladsen med sin murhegnede Kirkegaard omkring den; noget af Kirkegaardens Grund skulde i Tidens Løb — i Næstved, som andetsteds — bebygges med Smaahuse. Nu er ogsaa de forsvundne og Kirkegården er nedlagt i 1820'erne. Tilbage er den helt neutrale Plads med Randbebyggelse og de ældgamle Indløb til Pladsen ad 4 Gader, foruden det smalle Pølsestræde i Nordøsthjørnet op til Axel-torvet. Pladsen ligger nu stille hen — men vel-talende nok med sin skønne Kirke og sine aarhundredgamle Huse.

Læg Mærke til de højst forskelligartede og stadig skiftende arkitektoniske Billeder, man har for Øje, naar man nærmer sig St. Peders Kirke-plads. Ligegyldigt fra hvad Side, det sker — den mørkt røde Kirke, eller Dele af den — ind-gaar altid fra et eller andet Tidspunkt i Billedet som en væsentlig Del deraf. Allerstærkest og

allerfrodigst træder den os i Møde set fra Købmagergade, hvor man har det helt katedralagtige Korparti for sig i hele dets stejle Skønhed.

Den store treskibede Kirke, indtil Reformationen i Skovklosters Eje, fortæller baade gensit Ydre og Indre om, hvorledes den er blevet til det, den er — gennem Slægtleds Arbejde med den. I Syd, mellem Kor og Skib, ser man udefra et fremspringende Bygningsparti — det er Resten af søndre Korsarm af *Kirken fra c. 1250* der var opført i senromansk Stil — Rundbue-stilen. Ogsaa i nuværende Midtskibs Vestgavl staar Murværk fra denne ældste kendte Kirkebygning — og dette, tilligemed andre Træk, tillader den Slutning, at der har staaet en nok saa beskeden eenskibet, hvælvet Korskirke uden Taarn, bygget af smukke, røde Mursten. Den kan have mindet om Munkenes Kirke i Skovkloster (Herlufsholm). Mærkeligt nok er intet tilbage af kirkeligt Udstyr fra denne ærværdige Kirkes Tid, skønt den stod i mer end 100 Aar til Aarene omkring Valdemar Atterdags Død (1375*). Da var det, man skred til en fuldstændig

*) Det senromanske Crucifix, nu i Koret, stammer fra Fodby Kirke.

Ombygning og Udvidelse af St. Peders Kirke. Hvad enten det er Klosteret eller Byen eller begge i Forening, der betalte, hvad det kostede — Baggrunden for de storstilede Planer for *den nye Kirke* maa have været en forøget Velstand og voksende Selvfølelse indenfor Borgerskabet, der naturligt fremkaldte Ønsket om at skabe Staden en værdigere, mere monumental Hovedkirke. Den arkitektoniske Stil var imidlertid nu blevet en helt anden. Man krævede højere, lysere, mere festlige Kirkerum; de skulde tillige virke mere samlede og sluttede. Derfor planlagde man en Kirkebygning, hvor Skib og Kor gik i eet, begge treskibede, den hele Kirke adskilligt højere end den gamle, og med alle tre Skibe dækkede af et fælles Tag; det var tillige Meningen, at den nye Kirke skulde have et Taarn. Den da herskende gotiske Byggeskik og Byggemaade gav Bygmesteren alle Midler i Hænde til at gennemføre disse Tanker paa elegant og sikker Vis.

Man begyndte med Koret, hvis Midtskib fik det gamle Hovedskibs Bredde. Til de to Fag her svarer de to smalle Sideskibsfag i Nord og Syd. Men ejendommeligst er Korets Afslutning

i Øst — Midtskibets som de 7 Sider af en 10 Kant, Sideskibene i harmonisk Tilslutning dertil, tresidede. Alene denne, fra nordtyske Kirker laante Planordning, giver St. Peders Kirkes Østparti en enestaaende livlig og levende Facadevirkning set udefra, og en ualmindelig interessant Rumvirkning set indefra. Takket være Gotikens Evne til, ved Hjælp af ribbekonstruerede Hvælvinger, baarne af Spidsbuer, og udvendig afstivede af Stræbepiller, at bygge i Højden, fik det nye Kor sin knejsende, slanke indre og ydre Holdning. Og fordi Stræbepillerne tager imod væsentligste Vægt og Tryk fra den enkelte Hvælving, kunde Korets Ydervægge næsten helt udnyttes til Vinduer. Navnlig Hovedkoret, med de over 10 m høje Vinduer, er et straalende Eksempel paa denne Byggemaades forbløffende Dristighed og elegante Udnyttelse af Gotikens statiske Love. I det Indre trækker Pillerne, der bærer Hvælvingernes Ribber og Buer, de lodrette Linier kraftigt op, ligesom Stræbepillerne udvendig. Denne Vertikalisme er en naturlig Følge af Gotiken i dens fuldt udviklede Form, som netop St. Peders Kirkes Kor repræsenterer paa en saa klar og

eftertrykkelig Maade. Det er et af den fuldmodne Gotiks — Højgotikens — skønneste Værker i Danmark.

Men Meningen var jo, at ogsaa den gamle Kirkes Tværskib og Skib skulde ombygges og et Taarn bygges til. Dette begyndte man med kort efter at Koret har staaet færdigt. Det djærvt komponerede Taarn har sin egen Historie. I sin ældre Skikkelse manglede det øverste Stokværk med Glamhuller og Gavle, der, som nu, lukker for Sadeltaget i Vest og Øst. Nuværende nederste Parti var da opdelt i to Stokværk, det underste som en hvælvet Forhal, hvortil en nu helt ombygget Portal førte ind fra Vest.

Ved Aarhundredskiftet — c. 1400 — tog man fat paa Kirkens Skib i direkte Fortsættelse af Koret, dog med Bibeholdelse af sydligste Del af den tidligere søndre Korsarm. Men det skal siges — Fortsættelsen blev ikke Begyndelsen lig. Var Korpartiet præget af Hansestædernes fint udviklede Murstengotik, blev det nye tredelte Skib Udtryk for noget mere hjemmegjort, mere haandværksmæssigt. Midtskibet opdeltes i 4 Fag, hvortil svarede 4 Fag i hvert af Sideskibene. Svære firsidede Piller bærer de kun svagt til-

spidsede Arkadebuer, der fører ind til Side-skibene. Over Arkadebuerne staar Midtskibets søndre Væg helt glat, medens nordre har faaet trekoblede Blændinger i hvert Fag og saaledes virker mere dramatisk, mere levende. Det Hele er forøvrigt saare jævnt og ligetil, men man forbavses rigtignok over Hvælvingernes isolerede Anbringelse. De bæres her ikke af smækre Piller, der stiger op helt fra Gulvet, men af højstsid-dende Konsoller. Den Betoning af det lodrette, vertikale, der er et af Højgotikens væsentligste Virkemidler, er der følgelig ikke blevet noget af i Skibet.

Ogsaa den oprindelige Tanke — at Tagene over Sideskibe og Hovedskib skulde ligge i Flugt — blev opgivet. Midtskibet løfter sig et Par Meter op over Sideskibenes Tage, for at give bedre Plads til de indbyggede Hvælvinger. Men baade dette, Stræbepillernes taktfaste Rækker og de overalt stavdelte spidsbuede Vinduer bevirker, at Modsætningen mellem Skib og Kor gør sig mindre iøjnefaldende gældende i det Ydre, end i det Indre.

I sengotisk Tid, ved Aar 1500, indrettes nuværende høje, hvælvede nederste Stokværk i Taarnet, og man paabyggede Overdelen med de livlige Blændingsdekorationer i de to Gavle; Østgavlens Blændingskors blev Næstved Bys Vartegn!

Trangen til at se Billeder var stærk i gamle Dage. Hist og her kan man i Kirkens Indre se skulpterede Kridtsten. Men størst Mulighed for at vise Menigheden Billeder, var dog gennem Malerkunsten. Og denne Næstvedkirkes Kor fik da ogsaa straks efter Fuldførelsen det mærkelige Kalkmaleri paa nordre Midtskibsvæg i Korret, der viser Kong Valdemar Atterdag og Dronning Helvig knælende foran „Naadestolen“ —

Guds Fader, holdende sin korsfæstede Søn foran sig — den hele højtidsfulde Scene omgivet af rigt Rankeslyng. At der i al Fald for Kongens Vedkommende er tilstræbt Portrætlighed, maa man vistnok gaa ud fra. Billedet er malet kort efter hans Død. Ogsaa Skibet fik malede Billeder. Bevaret er bl. a. Christi Nedtagelse af Korset, fra Erik af Pommerns Tid, c. 1425. —

Efterhaanden fyldtes Kirken med Udstyr af forskellig Slags.

Vigtigt i hver Kirke er Stederne for de to Sakramenter, Nadver og Daab. Korpartiets flerkantede Afslutninger gav i Midtskibet Plads til Hovedalteret, i Sideskibene til Sidealtre. Efterhaanden blev adskillige andre Sidealtre opstillet baade her og der. I sin 1502 malmstøbte Døbefont har Kirken et mærkeligt sengotisk Værk med en lang latinsk Indskrift, der fortæller følgende: „Da Oluf var Klosterets ikke ringe Forstander, og den gode Jakob Sognepræst, lod Borgmester Svend af fromt Sind denne (Font) forfærdige. Gud være disse fromme Velynderes Løn“.

Ansete og fornemme Folk søgte deres Lejersted indenfor Kirkens Mure, og endnu fortæller

Ligsten fra Tiden efter 1400 om Mænd og Kvinder af Datidens Overklasse.

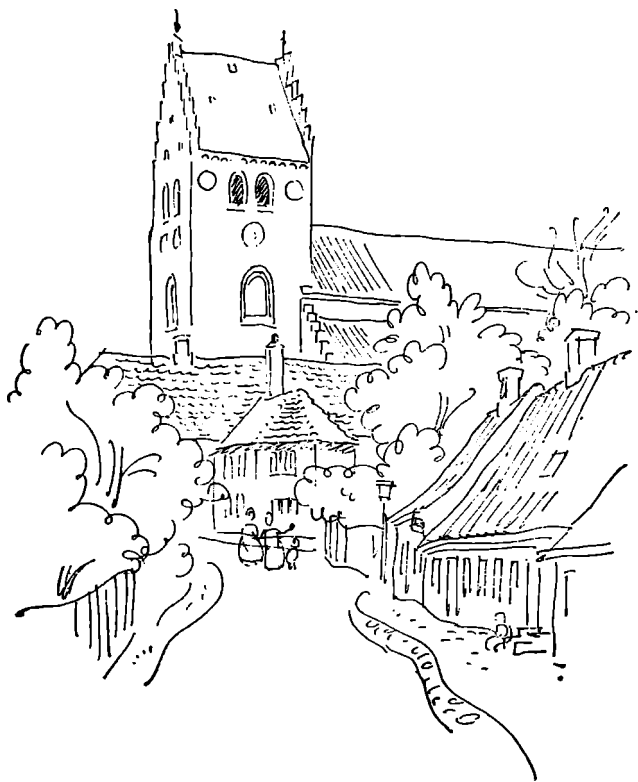
Da Reformationen holdt sit Indtog i Næstved, og St. Peders Kirke fra at være Klosterenje gik over til Næstved By, var den sikkert rigt prydet med mange smukke Ting, hvoraf jo nu kun sørgelige Rester er tilbage. Der fandt i Aarene efter 1536 en Udrensning Sted, og var det end det samme Evangelium, der forkyndtes — selve Kirkeinteriøret var blevet et andet — strengere, mere nøgternt og mindre farverigt — „protestantisk graat og ikke mere broget katholsk“.

Men efterhaanden fyldtes ogsaa denne Kirke med skønne Ting, Vidnesbyrd om et fromt Sind, undertiden vel ogsaa om ikke saa lidt menneskelig Forfængelighed. Sognets Borgerskab følte sig, da et Slægtled var gaaet, atter hjemme i deres gamle Kirke, og Mænd og Kvinder af Overklassen kappedes om at pryde og smykke den. Efterhaanden blev Kirkeinteriøret igen levende og farverigt.

Hvornaar Kirken blev hvidkalket indvendig vides ikke. Til at begynde med menes den at have staaet rødkalket med hvide Fuger. Men adskilligt taler for, at den har staaet hvid og

lys i det Indre, i al Fald fra Reformationstiden. Og eet er givet, Kirkens mørkt holdte Inventar og Epitafier kommer ypperligt til deres Ret paa Baggrund af de hvide Kirkevægge og Piller. I Tidens Løb skulde Kirken faa meget og smukt Udstyr. Ogsaa Protestantismen havde megen Interesse for Koret som Kirkens fornemste Del, og det er utvivlsomt efter katholsk Tradition man ogsaa i denne Kirke ønskede et skillende Gitter anbragt mellem Kor og Skib. Et saadant paabegyndtes af den berømte Næstvedbilledskærer, Abel Schrøder d. æ., og blev til ved Bidrag af 110 Borgere. Dette *Korgitter*, opstillet 1604, er udført i ualmindelig smukt og rigt Snitværk i moden Renaissancestil; dets Opstilling er dog senere gentagne Gange ændret, sidst 1883.

I Skibet var selve Menighedens Plads, og i fuld Overensstemmelse med protestantisk Opfattelse fik *Prædikestolen* altid en fremtrædende Plads og udsøgt kunstnerisk Behandling — ogsaa i St. Peders Kirke. Den er forfærdiget 1671 af en jævnbyrdig af Abel Schrøder, Holbækimesteren Lorenz Jørgensen, og er et Pragtværk i Tidens overlæssede, rige Barokmaner, med en Rigdom af Billeder, særlig Scener fra 1.

Mosebog. Ogsaa Lydhimlen er et overmaade fantasifuldt Værk, kronet af Christus med Verdenskuglen. Den løsslupne Ornamentik baade paa Prædikestol og Lydhimmel søger sin Lige i Opfindsomhed.

De lange protestantiske Gudstjenester fordrede faste Siddepladser og allerede 1579—80 fik denne Kirke *Stolestader* — overordentlig smuk udførte i en Stil og ornamental Udsmykning, endnu behersket i sine elegant formede Motiver, som man dengang formaaede det, paa Grænsen Ung- og Højrenaissancen og inden Barokkens lidenskabelige Voldsomhed satte ind. Rigest udstyret er Dronningestolen østligst i Skibets Nordrække.

Intet bidrog dog til at gøre Kirkerummet ligesom beboet, hyggeligt og medmenneskeligt, som de talrige *Gravminder*, der efterhaanden fyldte op i den. Trangen til at gravlægges under Kirkens Tag tog snarere til end af. Men største Prydelse var dog de talrige Epitafier, ophængt paa Piller og Vægge — flere overmaade prægtige, baade i deres arkitektoniske Opbygning og i deres rige dekorative og ornamentale Udstyr. Adskillige har Figurmalerier af stor

kulturhistorisk og slægthistorisk Interesse. Saa staar da St. Peders Kirke den Dag i Dag, ikke blot som en af vore anseligste Købstadkirker, og i Kraft af sine arkitektoniske Egenskaber en af de mærkeligste, men den indtager ogsaa med sit rige kirkelige Udstyr en smuk Plads.

Sin nuværende Skikkelse fik den ved de store Restaurationsarbejder 1883—85 ved Arkitekten J. D. Herholdt.

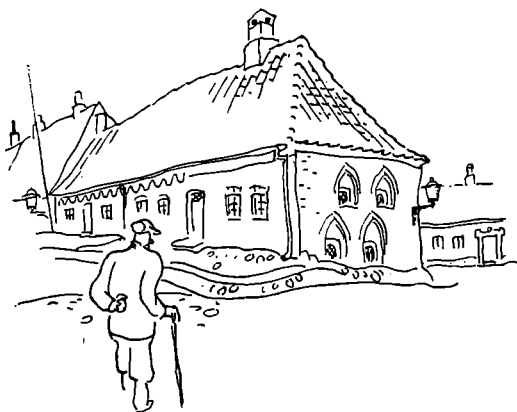
Tidligt maa Kirkepladsen være blevet omgivet af Bygninger, der efterhaanden har antaget en solidere Karakter. I lange Tider fandtes paa Vestsiden af Kirken en ren Bodebebyggelse — i 14. Aarhundrede — Skomager- og andre Boder — og 1405 omtales Stenboder ved Bytinget. Ældste Spor af Bebyggelse har man *under Hotel „Vinhuset“* i hvis Kælder smukke gotiske Hvælvinger fortæller om en grundmuret Bygning fra Dronning Margrethes Dage, c. 1400; den laa paa Hjørnet af Vinhusstræde med Gavl ud mod Pladsen.

Vel et halvt hundrede Aar derefter, c. 1450, da man i Næstved besluttede sig til at opføre et Raadhus i Grundmur, fik dette ganske naturligt

sin Plads tæt ved Bytinget og ud mod selve Torvepladsen. Til at begynde med omfattede Raadhuset kun nederste Stokværk af den lange bagerste Del af nuværende Bygning; nordre Gavl er et smukt Eksempel paa Højgotikens klare linierne Gavlkompositioner; desværre er den nu vanskelig at faa Overblik over. Altfor længe nøjedes de Næstvedborgere ikke med dette lange, lave Hus — skønt dengang vistnok kun saare faa andre danske Byer havde Raadhus, endsige et Raadhus i Grundmur. Er det Næstveds nære Forhold til Hansestæderne, med deres markante Raadhuse, der har virket inspirerende? Henimod Middelalderens Slutning i Aarene omkring 1500 tilbyggedes Forpartiet med Sideportfløj i to Stokværk og samtidig forhøjedes den ældre Bygning. Dermed havde Raadhuset faaet sin endelige, efter danske Forhold, helt monumentale Skikkelse. Gavlen ud mod Torvet er af helt anden Type end den ældre Nordgavl — holdt i et mere uroligt, lagdelt Mønster. Men saadan ønskede Sengotiken det, og tilsvarende Gavlkompositioner findes baade her og der i Sydsjælland.

Omtrent samtidig med dette kommunale

Byggeforetagende maa Raadhusets Nabo mod Øst være bygget — nu i en sørgelig Forfatning, stærkt medtaget og delvis nedbrudt, men i sin Tid et stateligt grundmuret Hus i to Stokværk og med knejsende Gavle — den østre vistnok mod Pølsestræde. Nu lader kun lidet ane, at man her staar overfor den berømte Gjø'ernes Gaard i Næstved. Den var til 1505, da Rigmarsken Eskild Gjø ejede den. Som en af de faa gamle Adelsgaarde i vore Købstæder kunde man ønske den en Alderdom i mere velplejet Tilstand.

I Slutningen af Middelalderen — Christian 1.s og Kong Hans' Dage — hersker en ganske livlig Byggevirksomhed i Næstved, ogsaa Kompagnihuset vidner derom. Man veg ikke tilbage for at bygge i Grundmur. Det er ogsaa ved disse Tider den højst ejendommelige, helt enestaaende Husrække Syd for Kirken efterhaanden blev til. Disse Stenhuse, oprindeligt alle i eet Stokværk, ligger paa det stærkt skraanende Terrain ned mod Aaen, hvorfra de — hvad ikke gør dem mindre interessante — har to Stokværk mod Syd. Det er Husnumrene 6—12, desværre er Nr. 12 længst mod Øst ganske moderniseret ind mod Kirkepladsen og en Etage paasat i nyere Tid. Alle disse Huse omtales 1484 — det vestligste som Hr. Henrik Gotsckalsks Hus og Bolig — en katholsk Præstegaard — de øvrige som 7 Boder og Boliger, hver Bod med sin Kælder. Disse sidste var opført af Borgmester Mogens Tuesen og som ren Spekulationsejendom. Og i denne Borgmester har man en Type paa den middelalderlige Byggespekulant, der ganske vist senere forærer hele Udbyttet af sin Kapitalanbringelse til Kirken. Særligt interessant er disse 7 Enkeltholiger med de klare Oplysninger,

de giver om Boligforholdene i en middelalderlig dansk Købstad. De 7 Boder og Boliger har i Hovedsagen været ganske ens. De har bestaaet af en eet eller — hvis Rummet i andet Stokværk har været delt — to Værelses Lejlighed med Kælder. Her i Stuen eller Stuerne, i Flugt med Kirkepladsen, har en hel Familie levet Dag og Nat, her har desuden været Værksted eller Butik, og i Kælderen har været Oplag af Forraad Varer, Raamateriale og lignende. Disse „Boder og Boliger“ gør Indtryk af at have huset smaa Købmænd og Næringsdrivende. De viser os, under hvilke Forhold Middelstanden, der var nødt til at bo til Leje og ikke kunde opføre eget Hus, har boet. Det har forøvrigt været omtrentlig samme beskedne Forhold, Hr. Henrik Gotschalk levede under i Nabohuset mod Vest, alt i Modsætning til Gjøernes rummeligere Adelsgaard Nord for Kirken.

Næppe længe efter, antagelig c. 1500, byggedes umiddelbart Øst for Mogens Tuesens Stenboder et Hus i to Stokværk, og det er stor Skade, at en ikke særlig fjern pietetsløs Tid lod det nedrive. Det husede i sin Tid Næstved Latinskole og Sprogmanden og Digteren Peder

Syvs Navn er knyttet dertil; han var 1658—64 Skolens dygtige Rektor.

Saa er da usædvanlig mange middelalderlige Stenhuse eller dog Dele deraf samlede om St. Peders Kirkeplads. Fra en senere Tid findes paa Pladsens Nordside, ved Indløbet fra Kirkestræde, to smukke nylig istandsatte knægtbyggede Bindingsværkshuse fra c. 1600; de maa være næsten samtidige og udgør nu een Ejen- dom — Nr. 3. Huse af samme Byggemaade synes i 17. Aarhundrede at have fyldt op imellem Stenhuse baade mod Vest, Nord og Øst. Thi ved Middelalderens Ophør blev Grundmur sjældent. Alle byggede nu i Bindingsværk, der er saa særpræget og paa sin Vis rummer saa megen malerisk Skønhed — og saa megen klar Logik i sine Tømmerkonstruktioner. Denne Arkitekturs sidste kendte større Værk i Næstved er Længerne bag Gjøernes gamle Gaard, hvor særlig Østlængen i to Stokværk og med den eneste nu bevarede Svale i Næstved, er et anseligt Hus, men med glatte Vægge, uden tidligere Tidens karakteristiske knægtbaarne Stokværksfremspring. Ombygningen er foretaget af Admiral Oluf Judichær i Begyndelsen af 18. Aarhundrede.

Siden da har St. Peders Kirkeplads staaet saa temmelig uforandret -- indtil Ændringer begyndte for et Par Slægtled siden, idet Tid efter anden nye Bygninger afløste ældre, samtidig med, at Husene, der var opført inde paa Kirkegaarden, forsvandt. Nylig blev Vestsiden af Pladsen fornyet med en anelig Bebyggelse, og paa Østsiden opførtes et lovlig højt Hus.

Som alt sagt, er St. Peders Kirkeplads Udtryk for mange forskellige Tidens Byggemaade og arkitektoniske Opfattelse og Smag. Det er med Rette, den kan kaldes mærkelig og ejendommelig. Men som en arkitektonisk Helhed virker den ikke — dertil er de Kirken omgivende Huse for uensartede — at de er det i arkitektonisk Stil betyder i denne Forbindelse intet — derimod at de er det i Dimensioner, særlig hvad Højder og Farveholdning angaar. Et- eller toetages Bygninger omkring en høj og drøj Monumentalkirke klæder den bedst, og saadan var det endnu for et Par Manneskealdre siden. Og eet er i al Fald givet: Pladsen taaler ikke flere Huse paa mer end to Stokværk! Hvad Farveholdning angaar, bør det bl. a. overvejes, om de gulkalkede Huse i Syd ikke bør staa røde.

Endelig er der *selve Pladsen!* Først det ked-sommelige Gitter klods op ad Kirken. Det pyn-ter ikke og er sikkert unødvendigt. Men der er tillige den almindelige Tilstand, hvori Plad-sen nu henligger — dels grimt brolagt, dels kedeligt gruslagt. Hældningen mod Syd er til-lige meget stærk. Hvordan vilde en Regulering og delvis Nivellering af Kirkepladsen virke — eventuelt med Trappetrin her og der? Og en anden Brolægning, eventuelt Flisebelægning?

De store arkitektoniske og historiske Værdier St. Peders Kirkeplads er Udtryk for, bør der ikke alene værnes om, men bør det ikke ogsaa overvejes, om ikke vort Slægtled kunde over-levere den til Fremtiden i noget mere harmonisk Tilstand end den, hvori vi har modtaget den?

Den fortjener det!

Vilh. Lorenzen.